

BİR TOPLUMSAL DEĞİŞİM SORUNSALI OLARAK KALKINMA: MODERNLEŞMENİN VE BATILILAŞTIRMANIN KÜLTÜREL YOK EDİCİLİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

DEVELOPMENT AS A PROBLEM OF SOCIAL CHANGE: AN ASSESSMENT OF THE CULTURAL ANNIHILATION OF MODERNIZATION AND WESTERNIZATION

Mesut KAÇANOĞLU*

Özet

Kalkınma iktisadi olarak bir alt disiplinin ortaya çıkışı ve bu disipline yönelik varlığın hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerce kabullenilişi İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. İki kutuplu dünyanın varlığı ve batılı ülkelerin az gelişmiş ülkeleri kendi saflarına çekme çabası kalkınma iktisadının gelişimine ivme kazandırmıştır. Kalkınma yazınında; kalkınma, sanayileşme, batılılaşma ve modernleşme kavramları neredeyse eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Kalkınma Batı uygarlığınca yaratılan maddi ilerlemeyi yakalamak olarak algılanmıştır. Dolayısıyla kalkınmak isteyen bir ülkenin modernleşmesi ve Batılılaşması gereklidir. Modernleştirme ve kalkınma çabaları ile kültürel farklılıklar hiyerarşik açıdan sınıflandırılmaktadır. Kalkınma adına uygulanan müdahalelerin meşru hale getirilmesi için Batılı kültür modeli idealize edilerek bir ölçüt haline dönüştürülmüştür. 1970'lere kadar kalkınma iktisadi altın çağını yaşamış olmasına rağmen bu tarih sonrasında krize sürüklenmiştir. Batıya ait yaşam biçiminin sanayileşme, batılılaşma, modernleşme ya da kalkınma adı altında kutsanması üçüncü dünya ülkelerinin, kültürlerinin başkalaştırılmasıyla sonuçlanmıştır. Az gelişmiş ülkelerin kendilerine özgü zengin bir medeniyetleri ve kültürleri vardır. Kalkınma uğruna bunları feda etme ya da dönüştürme çabaları başarısız olmuştur. Bu çalışmanın amacı batılı kalkınma düşüncesinde ortaya çıkan krizin temel nedeninin, bu düşüncede az gelişmiş ülkelerin kültürlerinin önemsenmeyerek kalkınmanın batılılaşma ve modernleşme olarak ele alınmış olmasından kaynaklandığının ortaya konulmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Modernleşme, Batılılaşma, Kültür.

Abstract

The emergence of a sub-discipline as development economics and the acceptance of the existence of this discipline by both developed and underdeveloped countries took place after the Second World War. The existence of a bipolar world and the efforts of Western countries to attract underdeveloped countries to their own ranks have increased the importance of development economics. In development literature, the terms development, industrialization, Westernization and modernization are used almost synonymously. Development is perceived as capturing the material progress created by Western civilization. Therefore, a country that wants to develop needs to be modernized and westernized. Through modernization and development efforts, cultural differences are classified hierarchically. The Western culture model has been idealized and transformed into a benchmark in order to legitimize the interventions implemented in the name of development. Although Development Economics had its golden age until the 1970s, it was then dragged into crisis. The blessing of the western way of life under the name of industrialization, westernization, modernization or development resulted in the transformation of the cultures of the third world countries. Underdeveloped countries have their own rich civilization and culture. Efforts to sacrifice or transform them for development have failed. The aim of this study is to show that the root cause of the crisis in Western Development thought is due to the fact that underdeveloped countries' cultures are ignored and development is treated as Westernization and modernization.

Key Words: Development, Modernization, Westernization, Culture.

*Araştırma Görevlisi Dr.

Res. Asst. (PhD.)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

İİBF/İktisat Bölümü

Mail/E-posta:

mesutkacanoglu@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0003-0846-6799

Başvuru tarihi/Received:

5.11.2020

Kabul Tarihi/Accepted:

19.11.2020

ISSN 2618-6217

GİRİŞ

Kalkınma kavramının/düşüncesinin farklı şekillerde tanımlanabildiği görülmektedir. Bu farklılığın temel nedeni kavramın tarihsel süreçte geçirdiği dönüşümle ilgilidir. Kalkınma sözcüğünün kullanılması ya da kalkınma adına gerçekleştirilecek olan bir değişim/dönüşüm bir ön kabul olarak insanlarda olumlu bir şey yapıldığını ya da yapılması gerektiği izlenimi bırakmaktadır. Bu yönüyle kalkınma, gelişme ya da ilerleme kavramları bu kavramları kullananlar tarafından kendi ideolojik hedefleri doğrultusunda kullanılmış ve dönüştürülmüştür.

Kalkınma kavramı mucizevi özelliklere sahiptir. Öncelikle herkesin sahip olması ya da ulaşması gereken bir hedef niteliği taşımaktadır. Bu çalışmada kalkınma kavramından kalkınma iktisadına oradan da büyüme, batılılaşma ve modernleşmeye giden sürecin izleri aranacaktır. Bu arayışın temel nedeni kalkınma iktisadının ideoloji yüklü özelliklerini ortaya çıkararak üçüncü dünya (azgelişmiş ya da aslında batı kulübüne dahil edilmeyen) ülkelerinin kültürleri üzerindeki etkisini değerlendirebilmektir. Tabi ki bilinçli bir proje olan kalkınma iktisadının azgelişmiş ülkelerin kültürleri dışında çok farklı alanlarda etkisi bulunmaktadır. Bu çalışma özelinde kültür üzerindeki etkisi modernleşme kuramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ışığında çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kalkınmanın anlamına yer verilecek kalkınma iktisadının yükselişi ve gözden düşüşü kısaca ele alınacaktır. Sonrasında kalkınma iktisadında kalkınmanın nasıl değerlendirildiği, tanımlandığı ve modernleşme algısı ele alınacaktır. Son olarak ise modernleşme olarak algılanan kalkınmanın azgelişmiş ülkeler üzerinde kültürel yokediciliğine yer verilecektir.

KALKINMA İKTİSADININ TARİHSEL GELİŞİMİ VE ANLAMLANDIRILIŞI

Kalkınma Nedir?

Kalkınma kavramı genellikle farklı çağrışımlar içermektedir. Örneğin basitten karmaşığa, aşağıda olandan üstün olana ya da en kötüden en iyiye gibi farklı şekillerde algılanmaktadır. Kalkınmanın iyi bir durum olduğu, iyi bir iş yapıldığı, kaçınılmaz, zorunlu, arzu edilir ve evrensel olduğu fikri genel olarak kabul görmektedir. Ayrıca ideolojik yapısı nedeniyle azgelişmişlik kavramı dünyanın tekliğini, homojenliğini ve doğrusal evrimini açıklamaya çalışan ve temeli tamamen batılı ülkelerce üretilen bir varsayım olarak bir karşılaştırma sıfatı gibi işlev görmektedir (Esteva, 2010, s. 6-8).

Kalkınma sorununa getirilen çözüm önerileri, tarihsel süreçte ülkelerin karşılaştıkları iktisadi ve toplumsal sorunlara cevap üretmek için sürekli değişim göstermiştir. Kalkınma tarihsel olarak sanayileşme, büyüme, sosyal/kültürel yapısal değişim vb. gibi çeşitli göstergelerle tanımlanmıştır. Kalkınma, genel anlamıyla çoğu ülkenin ulaşmak istediği önemli bir amaçtır. Ayrıca kalkınma, toplumsal değişkenler üzerinde köklü değişimlere neden olması beklenen bir süreçtir (Mıhçı, 1996, s. 65).

Kalkınma farklı şekillerde tanımlanabilir. En basit haliyle kalkınma bir ülkede toplumsal refahın artması, daha iyi bir yaşam düzeyinin sağlanması ve bunun sürdürülebilirliği için yürütülen çalışmaları kapsamaktadır. Bu çabalarda kültürel, sosyal, siyasal ve iktisadi değişimleri içeren yapısal dönüşümler hedeflenir. Bağlama bağımlı olan kalkınma kavramı çözülmesi gereken sorunların niteliği değiştikçe yeniden tanımlanmak zorundadır (Toksöz, 2012, s. 7, 11). Örneğin kavram önceleri

iktisadi kaynakların verimli ve etkili kullanılmasını hedeflerken zamanla meta merkezli bir anlamla kullanılmaya başlanmıştır (İçli, 2003, s. 101). Kalkınma iktisadının başlangıç dönemlerinde teknik bir mühendisliğe indirgenen kalkınma sürecinde devlet eliyle planlar yapılması ve programlar uygulanması, iktisadi kalkınmanın başarılmasının ön koşulu haline gelmiştir (Özalp, 2017, s. 1208).

Kalkınma kavramına yüklenen anlam zamanla farklılaşmıştır. Farklılaşmanın başlangıç aşamasında her toplumun farklı bir toplumsal refah olgusu mevcut iken kavramın zamanla batıdaki gelişme çizgisinin her ülke için geçerli olduğu inancına evrildiği görülmektedir. Kalkınma zamanla az gelişmiş ülkeler için bir yol haritası halini alarak statik bir yapı kazanmıştır. Batılı düşünce tarzının egemenliğinde teknik düzeye indirgenen kalkınma ve kalkınma iktisadi, kalkınma politikaları yardımıyla batılı ülkelerin az gelişmiş ülkeler üzerindeki doğrudan ya da örtük müdahalelerinin meşrulaştırılmasında kullanılan önemli bir araç haline dönüşmüştür.

Kalkınma olgusunun ortaya çıkışı Sanayi Devrimi, Aydınlanma Çağı ve Fransız Devrimine kadar götürülebilmektedir. Bu dönüşümlerin batılı ve diğer ülkelere ilerleme olarak algılanması kalkınmanın batılılaşma ve modernleşme şeklinde bir paradigmaya dönüşmesine neden olmuştur (Mihçı, 1996, s. 80). İlerleme anlayışına göre kıta Avrupa'sının yaşadığı kapitalist dönüşüm insanlığın ulaşabileceği son doğal durumu işaret etmektedir. Gerekli dönüşümü yaşayan tüm toplumlar bu aşamaya ulaşabilir. Bu düşüncenin temeli "ortak iyi" kavramına dayanır (Türkay, 2005, s. 33).

II. Dünya Savaşı sonrası hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde toplumun çıkarını sağlayacak "ortak iyi"ye ulaşma fikrinin genel ifadesini kalkınma kavramında bulmuştur. Ortak iyi fikri iktisadi boyutta ele alınmış ve değişim iktisadi değişkenlerle açıklanmıştır. Kalkınma düşüncesine farklı dönemlerde farklı toplumlarda hatta aynı toplumda farklı zamanlarda farklı anlamlar yüklenmiştir. Fakat kavramın temellendiği "ortak iyi"ye ulaşma ideolojisi değişmemiştir. Sanayileşme, modernleşme ve batılılaşma gibi kavramları çağrıştıran kalkınma düşüncesi batılı toplumların diğer ülkeler üzerinde üstünlük kurabilmesini kolaylaştırmıştır (Özalp, 2017, s. 1208-1213).

Kalkınma kavramı zamanla farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bugünkü anlamda "kalkınma" kavramının içeriği savaş sonrası modern kalkınma düşüncesinden etkilenmiştir (Pieterse, 2010, s. 5). Az gelişmiş toplumların kalkınma çabalarının önemli bir nedeni batılı toplumlar gibi modern olabilmektir. 1945 sonrası dönemde kalkınma iktisadının ortaya çıkışı, Amerikan egemenliğinin getirdiği iyimserlik ve Soğuk Savaş'ın rekabetçiliği sonrasında toplumların temel hedefi onları modernleşme yoluna götürecek kalkınmayı başarmak olmuştur. Kalkınma modernleşmeyle eş sayılmış, kalkınmak isteyen toplumların hedefi batılı modern toplumlar seviyesinde sosyal ve kültürel özelliklere sahip olarak modernleşmek olmuştur (Keyder, 2004, s. 9).

Kalkınma iktisadi doğrudan iktidar ilişkilerini etkilediğinden ideolojik bir alt yapıya sahiptir. Kalkınma kavramının ortak iyi arayışında olması onun ideolojisinin temelini oluşturmaktadır. Çünkü kalkınma, toplumun tüm kesimlerine yarar sağlamayı hedefler (Ercan ve Biçer, 2005, s. 63). Bu yararın nasıl belirlendiği ve buna nasıl ulaşılacağı bir kesinlik haline dönüştüğünde ideolojik arka plan görünür hale gelir.

Kalkınma kavramı masum bir kavram değildir. Bu kavram çağrışımlarından çok gizledikleriyle anlam kazanır fakat kalkınma sorunsalıyla mücadele eden ülkelerin 1945'den 2000'li yıllara kadar yaşadığı tecrübelerden ders çıkarmadıkları görülmektedir (Türkay, 2005, s. 39). 2000'li yıllardan sonra ise kalkınma/modernleşme düşüncesinde kapatılamayacak önemli çatlaklar ortaya çıkmıştır.

Kalkınma İktisadının Tarihsel Gelişimi

Kalkınma, toplum yaşamını daha ileri düzeye çıkarma ya da kolaylaştırma çabaları tarihin başlangıcından itibaren insanlığın temel hedefi olmuştur. Fakat kalkınma iktisadi adı altında bir disiplinin ortaya çıkışı (kalkınmanın kurumsallaşması) II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası kalkınma organizasyonu ve ulusal kalkınma planları geliştirilmiştir.

Batı dışındaki ülkelerin değişim, dönüşüm ve kalkınma süreçleri II. Dünya Savaşı sonrasında Amerikan sosyal bilimcilerin üzerinde tartıştığı önemli alanlardır. Bu dönemde Amerikan entelektüelleri uluslararası ilişkileri düzenlemek amacıyla batı dışındaki ülkelere yönelik yoğun bir bilgi üretiminde bulunmuşlardır. Batı dışı toplumların kalkınma sorunu önem kazanmış ve bu sorun iktisadi, toplumsal, kültürel ve siyasal bağlamlarda ele alınmıştır. Bu çalışmaların iktisatçılar, sosyologlar, antropologlar ve siyaset bilimciler tarafından neredeyse tüm alanlarda yapıldığı görülmektedir (Altun, 2000, s. 123).

II. Dünya Savaşının sona ermesiyle batılı ilerleme fikrine duyulan güven sarsılmıştır. Fakat savaş sonrası yeniden yapılanma koşullarında bu güvenin geri alınması için ilerlemeye yönelik yeni bir tasarım olarak kalkınma iktisadi geliştirilmiştir. Böylece azgelişmiş olarak nitelendirilen ülkeler kalkınma kavramıyla karşılaşmışlardır (Türkay, 2005, s. 34). Kalkınma iktisadının gelişimiyle birlikte azgelişmiş ülkeler kalkınma yazınının temel araştırma nesnesi olmuşlardır (İçli, 2003, s. 111). Dolayısıyla kalkınma kapitalist batı toplumlarının dünyanın geri kalan kısmı için üstlendiği kalkındırma, modernize etme ve çağdaşlaştırma misyonunun yirminci yüzyıldaki ifadesi haline dönüşmüştür (Özalp, 2017, s. 1214). Kalkınma yazınının ortaya çıktığı dönemde iki kutuplu dünya, Soğuk Savaş ortamı ve ulusal bağımsızlıklarını yeni kazanan ulus devletlerin kuruluş aşamasında olması bu yazının gelişimini önemli ölçüde etkilemiştir.

Kalkınma iktisadının gelişiminde ve içeriğinin belirlenmesinde savaş sonrası iki kutuplu dünyanın varlığı önemlidir. Bu dönemde iki kutbunda yeni ulusal bağımsızlıklarını kazanan ülkeleri kendi tarafına çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Azgelişmiş ülkeler ise siyasi bağımsızlıklarını iktisadi açıdan sağlamlaştırma çabası içindedirler. Her iki kutup “ortak iyi”yi hedeflemekte, kalkınma ve sanayileşme vurgusu yapmaktadır. Fakat bu sürece farklı iktisadi sistemlerle ulaşılabileceğini savunmaktadırlar.

Soğuk Savaş koşullarında kalkınmanın “sosyalist hali” ve “kapitalist hali” çatışma halindedir. Aralarındaki fark toplumsal örgütlenme biçimleri, ortak noktaları ise kalkınmanın sanayileşmeyi sağlayacak olmasıdır (Türkay, 2005, s. 34). Bu dönemde ABD liberal söylemin ve demokratik değerlerin; Sovyet Rusya ise sosyalist ideolojinin hakimiyet alanını arttırma çabasıdır. Sovyet Rusya, uluslararası arenada

kendisine taraftar bulma peşindedir. Bu nedenle Avrupa ve tüm batı dışı toplumlar arasında müttefik arayışına girmiştir. Bunun karşı tarafında ise Amerika, dünyaya yeni bir düzen getirmeyi hedeflemektedir. Bu gerilimli süreçte Amerika, Sovyet Rusya'ya kıyasla çok daha etkin bir konum elde edebilmiştir (Altun, 2000, s. 125-126).

Sosyalizmin yayılma korkusu Soğuk Savaşın temelini hazırlamış bloklar arası rekabet ve taraftar çekme yarışı önemli bir düzeye ulaşmıştır (Mihçı, 1996, s. 67). İki kutupta batı dışı dünyanın kalkınmasını ve modernleşmesini bir problem olarak ele almıştır. Bu doğrultuda liberal ve sosyalist kalkınma kuramları geliştirilmiştir (Altun, 2000, s. 133). Avrupa sömürgelerinde anti sömürgeci bağımsızlık hareketleri sonucu birçok ulusal devlet ortaya çıkmıştır. Yeni bağımsızlığını kazanan ulus devletler Soğuk Savaş'ın tarafları için olası müttefik özelliği taşımıştır. Bu durum kalkınma sorununa olan ilgiyi arttırmıştır (Altun, 2000, s. 139). Gelişmiş ülkelerde refah devleti uygulamaları gündeme gelmiş azgelişmiş ülkelerde ise kalkınmacı devlet uygulamaları hayata geçirilmiştir (Aydın, 1999, s. 8).

1940'lardan 1970'lere kadar iktisadi büyüme kalkınma kavramıyla eşanlamı kullanılmıştır. Bu dönemde Batılı ülkelerin tarihsel kalkınma deneyiminden elde edilen bulgular sonucunda büyüme hedefinin kalkınma düşüncesinin merkezine oturtulduğu görülmektedir (Mihçı, 1996, s. 68-69). Kalkınma, sanayileşmek isteyen ülkeler için anahtar bir kavramdır. Çünkü kalkınma genellikle geri kalmış olmaktan kurtulmanın iktisadi boyutuna indirgenmiş ve sanayileşmeye özdeş sayılmıştır. Geleneksel kalkınma iktisadında kapitalist sistemin sürdürülebilirliği ve dünya kapitalizminin yeniden yapılandırılmasında bir araç olarak kullanılmıştır (Özalp, 2017, s. 1208).

Savaş sonrası dönemde imparatorluklar parçalanmış sömürge durumundaki birçok ülke bağımsızlığını elde etmiştir (Mihçı, 1996, s. 67). Ortaya çıkan yeni ulus devletler, modernleşme sürecinin gündeme gelmesinde Soğuk Savaş kadar etkilidir (Altun, 2000, s. 128-129). Azgelişmiş ülkelerin yöneticileri, siyasi bağımsızlıklarını sağlamlaştırmak için iktisadi bağımsızlıklarına ve kalkınmaya önem vermişlerdir. Bu yönde ulusal kalkınma politikaları geliştirmişlerdir. İki farklı kalkınma alternatifi değerlendirildiğinde ilk bakışta Sovyet tarzı kalkınma modeline ilgi daha fazla olduğu görülmüştür (Altun, 2000, s. 132). Savaş sonrasında sosyalist ülke sayısında önemli bir artış gözlenmiştir. Sovyetler gibi bir alternatfin varlığı ABD'nin azgelişmiş ülkelerle ilgilenmesini zorunlu hale getirmiştir. Örneğin Marshall Planı çerçevesinde yapılan yardımlar Sovyet tehdidi yaşayan bölgelerde yaygınlaştırılmıştır. Bu yardımların temel amacı destekçisi oldukları hükümetlere meşruiyet sağlayarak, batılılaşma ve modernleşme sürecini hızlandırmaktır (Aydın, 1999, s. 8).

1970'li yıllarda geleneksel kalkınma iktisadının karşısına azgelişmiş ülkelere gelen tepki ve eleştiriler sonucu neomarksist analizlerden etkilenen bağımlılık teorileri geliştirilmiştir. Bağımlılık Okulu geleneksel kalkınma yaklaşımının öngördüğüne benzer bir kalkınmayı hedeflemekte fakat bunu geleneksel kalkınma iktisadından farklı araçlara bağlamaktadır. Bu okulda azgelişmişliğin nedeni azgelişmiş ülkelerin gelişmiş ülkelerle kurdukları bağımlılık yaratan ilişkilerdir.

Kalkınma yazını kalkınmanın önündeki engeli ülkelerin içsel yapılarıyla açıklarken azgelişmişlik yazını için kalkınmanın engeli gelişmiş kapitalist ülkelerdir. Her iki

yazın içinde kalkınma ulaşılmak istenen bir gerçekliktir. Kalkınma düşüncesinin peşinde koştuğu “ortak iyi” iki yazın içinde önemlidir (Ercan ve Biçer, 2005, s. 75-77).

1970’li yıllarda ortaya çıkan borç krizleri geleneksel kalkınma iktisadının sorgulanmasına neden olmuş ve tek kutuplu dünyanın varlığıyla birlikte kalkınma yazınında neoliberal görüşler hakim konuma gelmiştir.¹ 1970’lerde kalkınma yazınında alternatif arayışına girilmiştir. Burada üç farklı yoldan devam edildiği görülmektedir. İlk olarak alternatif kalkınma teorileri geliştirilmiş ve bu teorilerde kalkınma politikalarına büyüme dışındaki değişkenler eklenmeye çalışılmıştır.² Bir diğer kalkınma yolu neoliberal politikalar olmuştur. Neoliberal politikalar ile piyasalar yüceltilmiştir. Piyasalara müdahale edilmediği koşullarda kalkınmanın kendiliğinden gerçekleşeceği ileri sürülmüştür. Bu politikaların IMF ve DB vasıtasıyla uygulanması sonucu ortaya çıkan krizlerle birlikte Washington Uzlaşısı’ndan, Post Washington Uzlaşısı’na geçiş yaşanmıştır. Böylece “piyasa dostu devlet” kavramı gündeme gelmiştir.³ 1980 sonrasında kalkınma yazınında ortaya çıkan üçüncü bir yol yapısalcılığın ve post yapısalcılığın metotlarını kullanan ve post modern teoriden temellenen post kalkınma⁴ yaklaşımlarıdır⁵.

Kısaca ele aldığımız kalkınma yazınının sonuçları ilgili yazının değerlendirilmesini kolaylaştıracaktır. Günümüzde kalkınmanın batı merkezli olarak ortaya çıktığı, geliştirildiği ve yönlendirildiği bir gerçektir. Geleneksel kalkınma politikalarının sonuçlarına bakıldığında ise az gelişmiş ülkeler gelişmiş ülkeleri yakalamak bir yana bu ülkelerle aralarındaki kalkınma farklılıkları giderek artmıştır. Kalkınma politikalarıyla dünyada yoksulluk azaltılmamış aksine artış göstermiş ve gelir dağılımında önemli adaletsizlikler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde üstün olma gayreti ve hakimiyet savaşları acı çeken halklar yaratmıştır. IMF ve DB tarafından önerilen ve uygulanan politikalar başarısız olmuştur. Fakat her başarısızlık ve krizden sonra hedef (ortak iyi) farklılığı olmadan kullanılan araçlar değiştirilmiş, bu araçlara yenileri eklenmiş ya da farklılaştırılmıştır. Kalkınma yazınında hedef ve amaç hep batılılaşma, sanayileşme, büyüme ve modernleşmedir. Hedefler ve hedefleri kimin belirlediği eleştirilmediğinden kalkınma kavramı inandırıcılığını yitirmiştir. Fakat batılı düşünce tarzlarının eleştirilerinin kapısının aralanması gereklidir.

MODERNLEŞME, BATILILAŞMA VE SANAYİLEŞME OLARAK KALKINMA

Kalkınma yazınında, batılılaşma, modernleşme, sanayileşme ve ilerleme; “ortak iyi” hedefinin peşinde koşmada benzer anlamlar içermekte ve kalkınmış olmakla özdeş sayılmaktadır. Batının kendisini bu kavramlarla tasvir etmesi az gelişmiş ülkeler ve özellikle savaş sonrası yeni bağımsızlığını kazanan bizim gibi ülkelerde sorgulanmadan kabul edilmiş ve modernleşme ya da çağdaşlaşma adı altında bu kuramlar hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Elbette modernleşmenin olumlu yönleri

¹ Detaylı bilgi için bakınız Mihçı, 1996, Aydın, 1999, Dikmen, 2000.

² Bu yaklaşımlarda eşitlik, katılım ve sürdürülebilirlik önem kazanmıştır. Detaylı bilgi için bakınız Pieterse, 2010, Toksöz, 2012.

³ Washington Uzlaşısı ve Post Washington Uzlaşısı hakkında detaylı bilgi için bakınız, Ercan ve Biçer, 2005, Özalp, 2017.

⁴ Post kalkınma yaklaşımı kalkınma yazınına bilinçli bir proje olarak ele almakta ve bu projenin tamamına alternatif aramaktadır. Daha çok eleştirel bir karaktere sahip olan post kalkınma yaklaşımı kalkınma politikalarında farklılıkların, yerelin ve kültürün önemi üzerinde durmaktadır. Kalkınma çözümünde ise esas olarak her yerele farklı bir kalkınma çözümü önerilmektedir.

⁵ Detaylı bilgi için bakınız Kaçanoğlu, 2020.

vardır. Ama modernleşme kuramı Avrupa'ya oradan da Amerika'ya ait kültürel bir birikimin ürünüdür. Buna rağmen çoğu az gelişmiş olarak nitelenen ülkenin kendi tarihsel süreçlerinde kendilerine has zengin toplumsal kuramları vardır ve olmuştur. Daha da önemlisi batı modernitesi tarihsel oluşum aşamasında doğu kültür ve medeniyetinden önemli ölçüde faydalanmıştır. Az gelişmiş ülkelerde geleneksel ve batılı kuramların çatışması ve batılı kuramların kalkınma adına yerli yönetici kadrolarca dikte edilmesi önemli kültürel bunalımlara neden olmuştur. Modernleşme kuramının kültür üzerindeki etkisine değinmeden önce bu kuramın gelişiminin kısa bir değerlendirmesini bu başlık altında yapılacaktır.

İktisat yazınında kalkınma yaklaşık yüzyıllık bir geçmişe sahip olsa da bu terimin içerimleri yüzyıllara yayılan bir geçmişe sahiptir. Kapitalist gelişmeden öncüllenen bu süreçte 18 yy. İngiltere'de başlayan ve sonrasında kıta Avrupası'na oradan da Amerika'ya yayılan sanayileşme sürecinin ortaya çıkardığı yenilikler "ilerleme" kavramıyla ifade edilmiştir. Batı bu başlangıç ile her türlü gelişme ve modernliğin merkezi haline gelmiştir. Kalkınma iktisadiyla birlikte batı uygarlığının yarattığı maddi ilerlemeye ulaşmanın farklı isimleri batılılaşma, sanayileşme ve modernleşmedir. Bunun sonucunda batılılaşma, modernleşme ve sanayileşme az gelişmiş ülkeler de egemenliğini kabul ettiren bir paradigmaya dönüşmüştür (Mihçı, 1996, s. 65-66).

Modernleşme kuramı öncelikle bir toplumsal değişim kuramıdır. Bu kuramda Batı dışında kalan toplumların batının izlediği tarihsel süreci taklit ederek evrensel olduğu savunulan modernleşme sürecine katılmaları hedeflenir. Modernleşme kuramı az gelişmiş ülkelerin siyasal iktidarları tarafından benimsenmiştir. Bu ülkelerin kalkınma süreçlerine yönelik değerlendirmeleri modernleşme kuramından etkilenmiştir. Böylece bu ülkelerde kalkınma birincil amaç haline gelmiştir (Altun, 2000, s. 123).

Kalkınma kuramı olarak geliştirilen modernleşme teorisi modern ve geleneksel toplum türlerinin karşılaştırılmasını içerir. Bu karşılaştırmada ilk olarak modern toplumun özellikleri belirlenmiştir. Sonrasında ise geleneksel toplum modern olmayan toplum olarak tanımlanmıştır (Pedro, 2019, s. 80). Az gelişmiş ülkelerde kalkınma ve ilerleme stratejileri; modernleşme, batılılaşma ve çağdaşlaşma ifadelerinin içerildiği bir inşa sürecine dönüşmüştür (Ercan ve Biçer, 2005, s. 61). Modernleşme, batılı ülkelere ait olan sosyal ve kültürel kurumların benimsenmesidir. Bu nedenle ülkelerin modernleşmesi bu ülkelerdeki geleneksel kurumların karakterine ve batılılaşma tarzına bağlıdır. Bu program Amerikan söyleminde güncellenen ve batının doruk noktası olarak ortaya çıkan Amerikan ve Fransız devrimlerinin uzantısıdır (Pieterse, 2010, s. 23).

Modernleşme kuramında Amerika öngördüğü dünya düzeni çerçevesinde dünyayı modernize etme yetkisi olan tek güç haline gelmiştir. Az gelişmiş ülkeler, ABD sayesinde komünizm karanlığından kurtulacak ve refah devletlerinden oluşan bir dünyaya ulaşabileceklerdir. Az gelişmişlikten kurtulmak için ABD'nin yönettiği bir modernleşme siyaseti benimsenir. Modernleşme, Amerika'nın dünya genelindeki çıkarlarının nerelerde yattığının tespitini kendisine başlıca amaç edinen bir toplumsal değişim anlayışıdır (Altun, 2000, s. 134). Modernleşme kuramı eski olanın yeni ile değiştirilmesini ve neyin yeni olduğunun cevabının üretilmesidir (Pedro,

2019, s. 82). Modernleşme kuramı, yeni bağımsızlığını kazanmış ulus devletlerin kendilerine ait kültürlerinin ve farklılıklarının bir kalkınma paradigması üretmeye çalışmasını gereksiz görmektedir (Aydın, 1999, s. 9).

Modernleşmenin farklı alanlarda farklı anlamları vardır. İktisadi açıdan sanayileşme, kentleşme ve tarımda teknolojik dönüşümü ifade eder. Toplumsal açıdan geleneksel bağların çözülmesi ve bireyselliğin ön plana çıkmasıdır. Siyasi açıdan bürokrasinin ve otoritenin rasyonelleşmesidir. Kültürel olarak da bilimsel bilginin hakimiyeti ve artan laikleşmedir (Ingham, 1993). Modernleşmenin dört temel boyutu vardır. İlk olarak siyasi modernleşme: siyasi partiler, parlamentolar, oy hakkı vb. katılımcı bir yapı içerir. İkincisi kültürel modernleşme: sekülerleşme ve ulusal ideolojiye bağlılıktır. Üçüncü olarak ekonomik modernleşme ise artan bir iktisadi dönüşüm ve büyüme, iş bölümünün, yeni yönetim tekniklerinin ve teknolojilerinin kullanımı ile ticari yeteneklerin artmasıdır. Son olarak toplumsal modernleşme ise okuma-yazma oranının artması, kentleşme ve geleneksel otoritenin zayıflaması vb. öğeleri içerir (Altun, 2000, s. 136).

Modernleşme kuramı Rostow'un 1960'da yayımlanan "Ekonomik Büyümenin Aşamaları Komünist Olmayan Bir Manifesto" başlıklı kitabında ortaya koyduğu görüşlerden teorik destek almaktadır. Rostow, kuramında her toplumun geçmesi kaçınılmaz olan beş aşamalı bir toplumsal ilerleme süreci ortaya koymaktadır. Bu aşamalar: Geleneksel toplum, Kalkışa Hazırlık Aşaması, Kalkış, Olgunluğa Gidiş, Kitleli Tüketim'dir.⁶ Her toplum bu beş aşamadan geçerek kalkınacaktır. Bu basamaklandırma modernleşme kuramını teorik olarak desteklemekte ve az gelişmiş ülke insanlarını bu konuda teşvik etmektedir. Aslında, gelişmiş ülkeler bir nebze egemenlik ve iktidar gücünü ellerinde tutmayı örtük olarak bu ve benzer teorilerle perçinlemektedirler.

Kalkınma düşüncesinin önemli bir amaç olmasının nedeni kalkınmanın modernleşmeyi sağlayacağı ön kabulüdür. Modernleşme kuramı ile geleneksel toplumlarda kültürel kalkınma engelleri belirlenir. Batılı kalkınma düzeyine ulaşmak için az gelişmiş ülkelerde kültürel, iktisadi ve siyasal farklılıklar dönüştürülür. Bu ülkelerde geleneksel kurumlar yerlerini sözde modern kurumlara bırakmalıdır.

20. yy. ikinci yarısında modernleşme kuramının geliştirildiği dönemlerde batılı ülkeler batı dışında kalan ülkeleri yeni stratejilerle tanımlamış ve biçimlendirmiştir. Bu dönemde modern batılı değerler batı dışı toplumlara aktarılmaya çalışılmıştır. Modernize etmek olanaklı ve gerekli kılınmıştır. Böylece batı dışı ülkeler fiili bir sömürge alanı olmaktan çıkarılmıştır. Siyasi ve kültürel ayrımcılığın yerine iktisadi olarak bir bütünleşme söylemi geliştirilmiştir (Altun, 2000, s. 135). Modernleşme kuramı aydınlanmanın uzantısı olarak batılı bilim insanlarınca "öteki" toplumların kalkınabilmesi için çözümler üretir. Evrensel bir süreç olan modernleşme rastlantısal bir süreç değildir. Geleneksel toplumun tasfiyesi modern olana ulaşmak için gereklidir (Toksöz, 2012, s. 14).

Savaş sonrası dönemde modernleşme kuramının elde ettiği iyimser hava 1960'ların ortalarına doğru sorgulanmaya başlanmıştır. Modern olanın gelenekle girdiği ilişkide sorunlar ve gerilimler ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Batı ve batı dışı toplumlar arası

⁶ Detaylı bilgi için bakınız, Toksöz, 2012, Altun, 2000, Aşkın, 2019

ilişkiler eleştirilmiştir (Altun, 2000, s. 183-184). Azgelişmiş toplumların modernize edilme çabası başarılı olamamıştır. Yaşanan süreçte azgelişmiş ülkelerin tüm dinamikleri alt üst edilmiş ve yıkıcılığa ek olarak yeni çatışma alanları ortaya çıkmıştır. Çünkü azgelişmiş toplumlarda toplumsal pratikler, toplumların kendilerini algılama tarzları, bilgilendirme biçimleri ve sistemleri değiştirilmiştir (İçli, 2003, s. 101). Azgelişmiş ülkelere dayatılan ilerleme kalkınma ya da modernleşme süreçlerinin batılılaşmaya mı yoksa bundan bağımsız modern bir zihniyet ve toplum düzenini mi hedeflediği tartışmalıdır. Bu tartışmanın temeli modernliğin batıdan ne kadar bağımsız şekilde ortaya çıktığıdır. Bir başka sorunsalda mevcut modernleşme sürecinden batının nasıl bir üstünlük kazandığıdır (Altun, 2000, s. 177).

KALKINMA MODERNLEŞME VE KÜLTÜR

Kalkınma politikalarının, kalkınma iktisadının ve modernleşme kuramının gelişimi temel bir kurgu etrafında şekillenmektedir. Kalkınma/modernleşme adı altındaki kurguda bir taraftan adına “batı” denen ve “üstün” kabul edilen bir toplum, kültür, siyaset yapısı ya da yaşam biçimi yer alır. Bunun karşısında “batı olmayan”, “batının geri kalanı” olan ve aslında farklılaştırılarak “ötekileştirilen” toplumlar vardır. Öteki toplumlar, batılı toplumları yakalamaya, taktir etmeye ya da taklit etmeye çalışırlar. Özetlenen süreç fiziksel ya da askeri olmayan müdahaleler içermektedir. Kalkınma/modernlik adına uygulanan müdahaleler çok farklı kanallar yardımıyla işler. Örneğin azgelişmiş ülkelerde eğitim sistemlerinde batının üstünlüğü ve geleneksel/kültürel eğitim kurumlarının sözde zayıflığı zihinlere her gün ve her yerde işlenmektedir. Bununda ötesinde batılı toplumlar bile yarattıkları bu masala inanır hale gelmişlerdir. Modernleşme ve kalkınma kavramlarıyla, Batının kendini üstün kılmasının deşifre edilmesi gerekmektedir. Batının ve batılı ülkelerin çıkarları için geliştirilen teorilerin yapı sökümü için dünya tarihinde batının oluşumu doğru okunmalıdır. Çünkü Batılı ülkeler tarihsel gelişimlerinde hiç bir zaman sömürgeleştirme ya da muhtaç bırakırma mantığından uzaklaşmamışlardır. Batılı ülkeler hiçbir zaman sömürülmemişlerdir ve zenginliklerinin temelini sömürerek elde etmişlerdir. Hatta bu gereğe ile ya da bu sürecin sürekliliğini sağlamak adına azgelişmiş ülkelerde savaşlara ve bunalımlara neden olmuşlardır.

Modernleşme kuramında kültür ve kalkınma ilişkisini ele alan iki farklı düşünce vardır. İlk olarak kültürel farklılıkların kalkınmaya olumlu katkısı olduğu savunulur. Bunun aksine ikinci görüş modernleşmenin ve kalkınmanın başarılabilmesi için azgelişmiş toplumların kültürel yapılarının dönüştürülmesi ya da tahrip edilmesi gerektiğini savunur. Çünkü kültürler azgelişmiş ülkelerin gelişmemesinin nedenidir. Kalkınmanın batı toplumunun elde ettiği kültürel, sosyal ve iktisadi değerlere ulaşılmasını sağlayan farklı aşamalardan oluştuğu ileri sürülür. Bu nedenle kalkınmak isteyen toplumlar kültürlerini yeniden yapılandırmalıdır. Geriletici kültürel özelliklerin yerini modern toplumsal özellikler almalıdır. Bu görüşte azgelişmiş ülkelerin kültürleri hedef alınmış ve bu ülkeler kültürel bağlarından koparılmaya çalışılmıştır (Altun, 2000, s. 150; Nandy, 2010, s. 295).

Kalkınma ve modernleşme sürecinde batı dışı toplumların kültürlerinin, birikimlerinin ve değerlerinin yok sayıldığı gözlenmektedir. Modernleşme projesiyle batı dışı kültürler yok sayılır ve ikincil konuma getirilir. Kalkınma projesinde Batılı ülkeler, kendilerine ait kültürel farklılıkları, Avrupa kökenli, tarih ve mekan dışı bir

evrensellik haline dönüştürürler. Kalkınmanın batılılaşma olarak ele alınması batı dışı toplumların kendi kültürel ve etik değerlerine yabancılaşmasına neden olmuştur (Mihçı, 1996, s. 66). Kalkınma iktisadi ve modernleşme, geleneksel toplumların siyasal ve kültürel değerlerinin, kalkınma üzerindeki olası/olumlu etkilerini dışarıda bırakır ve önemsemez (Aydın, 1999, s. 15).

Modernleşme ile sunulan modern kurumlar batılı toplumların ileri durumlarının tarihsel gerekçesini oluşturur ve batı dışı (öteki) toplumların geriliklerinin açıklanmasını sağlar. İlerlemenin en son aşaması olarak batılı ülkeler gösterilir. II. Dünya Savaşı sonrasında batı dışındaki toplumlarında kalkınabileceği hatta kalkınmaları gerektiği savunulmuştur. Oysa batıda on dokuzuncu yüzyılda öteki toplumların modernleşmesi batılı ülkeler için bir tehdit olarak algılanmaktaydı (Altun, 2000, s. 151, 152). Çünkü batılı ülkeler savaş öncesi dönemde sömürgelerini kaybetmek istemiyorlardı. Fakat yeni bir sömürgecilik sisteminin ortaya çıkmasıyla birlikte modernite az gelişmiş ülkelere de uygulanması gereken bir zorunluluk haline dönüştürülmüştür.

Modernleşme söyleminde batılı ülkeler özerk, rasyonel, demokratik, eğitilmiş, laik ve varlıklı olarak temsil edilir. Bu temsilin karşısında ise geleneksel öteki ülkeler vardır. Öteki ülkeler; kaba, bağımlı, duygusal, otoriter, eğitimsiz, batıl inançlı ve yoksuldur. Modernleşme söyleminde batılı ülkeler batılı olmayanlar için egemen ve ayrıcalıklı bir özne, değişim ve ilerleme aracı halini almıştır (Manzo, 1991, s. 14). Batının üstünlüğü yine batı tarafından kurgulanmaktadır. Gerçekte batı (*west*) coğrafi bir yapı iken batılı (*western*) ise bir toplum türüdür. Kalkınma ve modernleşme kuramında batılı toplumlar gelişmiş, endüstrileşmiş, kentleşmiş, kapitalist, laik ve modern olarak sunulurlar. Dolayısıyla batılı kavramının anlamı modern kelimesiyle aynıdır. Fakat bu toplumlar belirli bir tarihsel dönemde ortaya çıkmışlardır ve iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel açıdan belirli tarihsel süreçlerin sonuçlarıdır. Modernleşme/kalkınma kuramıyla az gelişmiş ülkeler kalkınmak ve batı yaşam standartlarına ulaşmak için batıya benzemeyi hedeflerler. Batı ve batılı gibi genellemeler ilk bakışta coğrafya ya da konumla ilgili meseleler olarak ele alınabilir. Fakat “batı” kavramı coğrafyanın bir gerçeği olduğu kadar bir fikirdir. Batının sözde tekliği diğer (batılı olmayan) toplumlarla kıyaslanarak üretilmiştir (Hall, 1995, s. 185-187). Batılı ülkelerin üstünlükleri söylemsel olarak üretilmektedir. Batı karşıtının varlığıyla kendini var edebilir ve üstün kılar.

Batı ilerlemesi, medeniyeti ve rasyonalitesi batı dışındaki toplumlar olmadan tanımlanamaz ve temsil edilemez. Modernite söyleminin merkezinde batının mutlak zıttı ve öteki olanın inşa edilişi vardır. Öteki, modernitenin ters yüzü, unutulmuş, bastırılmış ve reddedilmiş karanlık tarafıdır. Örneğin, Avrupa'nın kültürel kimliği yüzyıllardır Hristiyanlık öğretisinde şekillenmiştir. Bu yapı modernleşme teorisiyle daha laik bir yapıya bürünmüş görünse de hiç bir zaman Hristiyan kökleriyle bağlantısını kaybetmemiştir. Aydınlanma söyleminde batı toplumsal ilerlemenin modeli ve ölçüsüdür. İslam karşıtlığı Batı Avrupa ülkelerinin kendilerini tek bir ailenin veya medeniyetin bir parçası olarak düşünmelerine neden olmuştur. Bu nedenle İslam karşıtlığı batılı kuramların şekillenmesinde önemli bir etkendir (Hall, 1995, s. 197-225).

Batı dışında kalan kültürlerin kalkınmanın engeli olduğu ileri sürülür. Kalkınma projesi ve modernleşme kuramı batı kültürünün diğer kültürlerden üstün olduğu varsayımı üzerine kuruludur. Kökenleri sömürgecilik dönemine dayanan bu görüş batı düşünce tarihinde hiçbir zaman değişmemiştir. Batının kültürel üstünlüğünün kabulünün nedeni küresel iktidara sahip olmasıdır.

Bir toplumun kültürü kolayca yok sayılabilecek bir yapı değildir. Çünkü kültür, her toplumun farklılıklarını içeren bir birikimin ürünüdür. Modernleşme kuramında tüm kültürler karşılaştırılabilir kabul edildiğinden binlerce farklı kültür arasında birinin üstün olması gerekir. Üstün kültür belirleme çabası dünyadaki farklı kültürleri baskı altına almakta ve bu kültürlerin tek bir kültüre dönüşümünü hedeflemektedir. Örneğin, geleneksel toplumlarda önemli bir tehlike kırsal toplumun ve kültürün hızla dönüştürülerek çağdaş batılı topluma eklemlenme çabasıdır. Böylece bu toplumlarda kalkınma adına uygulanan politikalar sonucunda ailelerin, köylerin ve geleneklerin, modern dünya ekonomisinin eşitsiz iktidar ilişkileri içine sokulduğu görülmüştür (Escobar, 2010, s. 156). Kalkınmak isteyen az gelişmiş ülkelerde farklı yaşam biçimleri, kültürleri ya da inanışları iktisadi nesnelere haline indirgenmiştir. Böylece toplumlar özgün kültürel kimliklerini kaybetmişlerdir. Bunu başarmak için az gelişmiş ülkelerin kalkınmasının bir koşulu olarak Batının bilimsel ve rasyonel değerleri bu ülkelere dayatılmıştır.

Modernleşme kuramı az gelişmiş ülkelerde tarihsel süreçte geliştirilen tüm siyasi, iktisadi, sosyal ve kültürel yapıları dönüştürmektedir. Modern ve geleneksel kültürlerin karşılaşması sonucunda belirsizlik ortaya çıkar. Bir yandan modern kurumlar oluşturulmaya çalışılırken diğer yanda geleneksel köklü kurumlar varlığını devam ettirir. Ayrıca az gelişmiş ülkelerde geleneksel toplumları modernleştirecek entelektüeller grubunun oluşması belirsizliği ve çatışmayı artırır. Sonuçta modern olmaya çalışan toplumlarda kültürel gerilimler artar. Örneğin geleneksel toplumun aile yapısında bireysellik arttıkça bu toplumlarda aile ilişkileri zayıflamıştır (Pedro, 2019, s. 82, 86).

Kalkınma projesinin ve modernleşmenin gizlediği ideolojik arka plan yerel halk tarafından bir süre sonra anlaşılır hale gelmekte ve batılılaşma düşüncesi yerel halkların direnişleri ile karşılaşmaktadır. Bunun en temel nedeni toplumların kendi kültürlerini korumak istemeleridir. Bu istek sonucu üçüncü dünya ve batılı akademisyenler “modernleşmenin zorunlu veya arzu edilir olduğu” varsayımına meydan okumuşlardır. Bu meydan okumada kalkınma, batılılaşma ve modernleşmenin aynı anlama gelmesi sorgulanmıştır. Ayrıca batı siyasal, sosyal ve ekonomik kurum ve uygulamalarının az gelişmiş ülkelerin kalkınma sorunlarına cevap üretmediği savunulmuştur.

Her toplumun kültürü o toplumun zenginliğinin bir ifadesidir. Bir toplumun kültürü; inançlar, fikirler ve değerleri temsil eden nesnelere ve sembollerden oluşmaktadır. Aynı zamanda kültür, topluma ait grupların yaşam biçimleri, giyim kuşamları, evlilik ve aile biçimleri, iş yapılarını ve dini törenleri gibi etkinlikleri içermektedir (Pedro, 2019, s. 87). Kültür insanların toplumsal ihtiyaçlarını ve varlıklarını sürdürmek için tasarlanan insani bir araçtır. Kalkınma uğruna çok kültürlülüğün vazgeçilmemesidir. Kültürel homojenleşme önlenmelidir (Berg, 2007, s. 553). Kültür, bir zenginlik göstergesidir. Toplumdaki doğal ve insan yapımı nesnelere, kişilere ait kültürel

davranışlar ve isimler, danslar, şarkılar vb. bu zenginliğin ürünleridir. Fakat toplumlar batı ve modernleşmeyle ilişkiye girdiklerinde para ve piyasa bu zenginliklerin yerini almıştır (Latouche, 2010, s. 292). Kültür, aynı zamanda toplumsal bir mirastır. Toplumların tarihsel olarak tanımlanmış kimliklerinin kaynağıdır. Kalkınma projesi ve modernleşme kuramı halkın bu yönünü önemsemeyerek bizatihi kalkınmanın başarısız olmasının nedenini oluşturmaktadır. Kalkınmanın kültürel bir boyutu olduğundan kalkınma politikalarının başarılı olabilmesi için gelenekler ve yerel katılım dikkate alınmalıdır (Dada, 2016, s. 80, 92).

SONUÇ

Kalkınmanın anlamı zaman içerisinde değişim göstermiş olsa da bu anlamı belirleyen ya da yönlendirenler zengin ve batılı ülkeler olmuştur. Kalkınmanın yeniden tanımlanması ve bu tanımlanmanın bu sürece girecek ülkelere yapılması gerekmektedir. Kalkınmayı yeniden tanımlarken piyasa kalkınmacılığının karşısına ulaşılabilmeye bir alternatif üretmek istiyorsak kültürel değerlerimizden uzaklaşmamamız gerekmektedir. Kalkınma yazınında kalkınma modernleşme olarak ele alınmış ve az gelişmiş ülkelerin hedefi modern batılı ülkelere benzemek olarak belirlenmiştir. Az gelişmiş ülkelerin hedefi belirlendikten sonra bu hedefin önündeki engellerin kaldırılması istenmiştir. Batı düşünsel yapısının son yıllarda bir krize girdiği görülmektedir. Örneğin inandırıcılığını ve evrenselliğini yitirmiştir. Batı medeniyetinin içinde bulunduğu düşünsel krizin önemli bir nedeni kalkınmanın batılılaşma, sanayileşme ve modernleşmeye özdeş sayılmasıdır. Çünkü bu varsayım az gelişmiş ülkeleri dönüştürmeyi hedeflese de başarılı olamamıştır. Batı, içinde bulunduğu düşünsel krizi aşmak istiyorsa kalkınma yazınında kültürel farklılıklara önem vermelidir. Farklı bir yorumla batıda düşünsel bir krizin olmadığı söylenebilir. Çünkü batının kendini üstün olarak algılama ön kabulü değişmedikçe batı düşüncesinin (güvenilirliği ve) krizi aşamaz. Hatta daha da ileri götürürsek batı üstünlüğünü dayatmaya devam ettiği sürece, diğer ülkelerle arası açılacak ve bu üstünlüğü kabul eden kimseyi bulamayacaktır. Oluşturulan kurgu deşifre edilmiş ve inandırıcılığını yitirmiştir. Eğer uluslararası ilişkiler, kalkınma, modernleşme karşılıklı bir oyun içeriyorsa bunun eşit şartlar ve düşünsel yapılar altında yapılması gerekir. Aksi takdirde batı düşünsel mirası iflas etmeye mahkumdur.

KAYNAKÇA

- ALTUN, F. (2000). Modernleşme Kuramı ve Gelişme Sorunu. *Divan*, 1, 123-186.
- ALTUN, F. (2005). *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*, İstanbul: Küre Yayınları.
- AŞKIN, D. (2019). Toplumsal Gerçeklik ve Tanımlama: Modern Sonrası Dönemi Tanımlama Tartışmalarına Dair Kategorik Bir Çözümleme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36) , 79-88.
- AYDIN, M. K. (1999). Ulusal Kalkınmacılık”tan “Küreselleşme”ye. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1999/1, 1-23.
- BERG, E. (2007). “Post-Development Theory in Africa”. *Peace Review: A Journal of Social Justice*, 19(4), 541-554.
- DADA, S. O. (2016). Post-Development and the role of tradition in the process of development. *Trames*, 20(1), 75-93.
- DİKMEN, A. A. (2000), Küresel Üretim, Moda Ekonomileri ve Yeni Dünya Hiyerarşisi, *Toplum ve Bilim*, Cilt 86, s.281-302.
- ERCAN, F. ve Biçer, Ö. (2005). İktisat ve Kalkınma Ekonomisi: Kalkınma İdeolojisinin Sosyalizasyonu Olarak Kalkınma Ders Kitaplarının Eleştirisi. *Ekonomik Yaklaşım*, 16(57), 51-102.
- ESCOBAR, A. (2010). Planning. In W. Sachs (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. London: Zed Books, pp. 145-160.
- ESTEVA, G. (2010). Development. In W. Sachs. (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. London: Zed Books, pp. 1-23.
- HALL, S. (1995). The West and The Rest: Discourse and Power. In S. Hall and K. Thompson, (Eds), *Modernity: an Introduction to Modern Societies*. Cambridge (UK): Polity Press, pp. 184-228.
- INGHAM, B. (1993). The Meaning of Development: Interactions Between “New” and “Old” Ideas. *World Development*, 21(11), 1803-1821.
- İÇLİ, G. (2003), Gelişme Sorunsalı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4/5, 100-112.
- KAÇANOĞLU, M. (2020). *Amartya Sen’in Kalkınma Anlayışı: Post-Kalkınma Yaklaşımları Üzerinde Bir İrdeleme*, Ankara. Gazi Kitabevi.
- KEYDER, Ç. (2004). *Ulusal Kalkınmacılığın İflassı*. İstanbul: Metis Yayınları.
- LATOUCHE, S. (2010). Standard of Living. In W. Sachs. (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. London: Zed Books, pp. 279-294.
- MANZO, K. (1991). Modernist Discourse and the Crisis of Development Theory. *Studies in Comparative International Development*, 26(2), 3-36.
- MIHÇI, H. (1996). Kalkınma: Bir Terim Neyi Anlatır?. *Ekonomik Yaklaşım*, 7 (23), 65-86.
- NANDY, Ashis, (2010). State. In W. Sachs. (Ed.), *The Development Dictionary: A Guide to Knowledge as Power*. London: Zed Books, pp. 295-307.

- ÖZALP, S . (2017). Kalkınma ve Devlet Algısı: Çorum Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (2) , 1207-1234
- PEDRO, E. A. (2019). Modernleşme Sürecinde Türkiye ve Mozambik: İktidar, Kültür ve kalkınma sorunu (1890-2015). *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6 (6) , 79-131.
- PIETERSE, J. N. (2010). *Development Theory: Deconstructions Reconstructions*. Sage Publications.
- RIST, G. (2008). *The History of Development. From Western Origins to Global Faith*. London: Zed Books.
- TOKSÖZ, G. (2012). *Kalkınmada Kadın Emeği*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- TÜRKAY, M. (2005). 1945'den 2000'lere Söylem ve Gerçeklik Arasında "Kalkınma"nın Halleri. *Ekonomik Yaklaşım*, 16 (55), 31-42.